Plafondrestauraties in Delft

VAN VEEL VOORKOMEND TOT ABSOLUUT UNIEK

Tekst en fotografie: Klokhuys tekst en foto

De historische binnenstad van Delft trekt niet alleen veel toeristen, ook restauratiestukadoors zijn er regelmatig te vinden. Vorige eeuw verdwenen nog veel van de ornamenten- en lijstenplafonds in de oude panden achter verlaagde plafonds, of werden zelfs gesloopt. Tegenwoordig waarderen steeds meer mensen het decoratieve stucwerk en kiezen voor herstel en behoud. Schuller Restauratie Stukadoors nam er al een aantal onder handen.

Lijsten waren grotendeels verdwenen en het middenornament was zwartgeverfd en flink beschadigd. Maar daar zie je nu helemaal niets meer van.

Niet alle grachtenpanden zijn groot en statig. Het huis dat Nienke en Kris een paar jaren geleden kochten, is niet de opvallendste verschijning in het straatbeeld. Maar ook dit relatief smalle pand bevat meerdere plafonds met lijsten en ornamenten. Ze waren wel in zeer slechte staat toen het stel het huis kocht, maar dat gold voor meer onderdelen van de woning. Het pand is flink onder handen genomen, onder meer de complete vloer van de benedenverdieping is vervangen en die woonlaag is opnieuw ingedeeld. Met veel zorg is ook het plafond onder handen genomen.

“Er zat een ornament dat zwart was geverfd, daar was nog maar een deel van over. En van het lijstwerk was ook behoorlijk veel verdwenen”, zegt Nienke. De restanten verwijderen was geen optie, het pand is een gemeentelijk monument. De nieuwe bewoners konden kiezen tussen herstellen of laten zitten en verbergen achter een verlaagd plafond. “Als je bij andere panden naar binnen kijkt, dan zie je dat veel mensen voor dat verlaagde plafond hebben gekozen, maar dat wilden wij niet. Zo’n plafond máákt het pand”, verklaart ze de keuze voor restauratie.

Van Alkmaar tot Delft

Restauratiestukadoor Hans Schuller kijkt ook regelmatig naar binnen bij woningen in de Delftse binnenstad. “Dit plafond zie je regelmatig terugkomen in andere panden, zelfs bij de buren zag ik het.” En Delft is niet de enige stad waar hij dit specifieke ornament uit de collectie van Silberling & Zn. is tegengekomen. Schuller restaureerde hetzelfde stuk in een pand in Alkmaar. Zo vonden Nienke en Kris de restauratiestukadoor ook. “We hadden een foto gemaakt van ons plafond en op internet via image search geprobeerd iets vergelijkbaars te vinden. Uiteindelijk kwamen we het tegen op de Facebook-pagina van Schuller, in een post over die restauratie in Alkmaar.” Dat er een Silberling-ornament in het Delftse pand is gebruikt, geeft aan dat het plafond niet origineel is. Volgens de database van de gemeente Delft is de woning namelijk in de 17e eeuw gebouwd, terwijl de firma Silberling & Zn rond 1860 begon met de collectie geprefabriceerde ornamenten, hoekstukken en lijsten. “In 1890 is de voorgevel van dit huis veranderd; er is toen een winkeltje van gemaakt. De plafonds zijn ook van die tijd”, weet Nienke. “We zijn elders in het huis ook nog resten van beschilderde houten plafonds tegenkomen, dat is van een vroegere periode”, vult Kris aan.

Voor een volgende fase

Hans Schuller en zijn zoon Michael hebben in de loop der jaren een uitgebreide Silberling-collectie opgebouwd. Die kwam goed van pas bij dit project, toen naast de restauratie van het plafond in de voorkamer, ook het plafond van de achterkamer ter sprake kwam. Daar hadden de nieuwe bewoners

> Er zat een ornament dat zwart was geverfd, daar was nog maar een deel van over

In de achterkamer zat geen decoratief plafond. De nieuwe bewoners van het pand vonden het echter wel passend om het ook daar met ornamenten en lijsten te verfraaien; in dezelfde stijl als in de rest van de woning.

Met de plafonds op de begane grond begon deze restauratie. Zo'n tien jaar later kwam het vervolg op de verdieping.

> We wilden met dat plafond wel iets uit de juiste tijd en geen Art Deco of Jugendstil

geen restanten van lijsten of een ornament aangetroffen, maar nu er geen muur meer staat tussen het voor- en het achterhuis, leek het ze passend om ook daar een fraai plafond te hebben. "Die catalogus is erg groot maar voor de periode waar de plafonds in ons huis uit komen, viel de keuze wel mee", aldus de bewoonster. "En hoewel we het verder behoorlijk modern hebben ingericht, wilden we met dat plafond wel iets uit de juiste tijd en geen Art Deco of Jugendstil." Ook dit plafond bestaat uit een middenornament, vier hoekstukken en perklijsten. Volgens Schuller is de stijl eclectisch, een mix van verschillende historische stijlen. Ornament en hoekstukken, voorzien van onder meer loof en fruit, zijn niet hetzelfde als in het voorhuis; de lijsten wel. De restauratiestukadoors hadden van de restanten van het lijstwerk in het voorhuis mallen gemaakt die ze gebruikten om nieuwe lijsten te trekken. Dezelfde profilering komt ook terug in het lijstwerk van twee plafonds op de verdieping, net als de afstand van de lijsten tot de wanden. "Dat maakt het rustiger dan wanneer je álles anders maakt", zijn Nienke en Schuller het eens. De ornamenten op de verdieping zijn wel allebei verschillend van elkaar én anders dan de plafonds van de begane grond. Grootste verschil is echter dat de plafonds op de verdieping nog niet onderhanden zijn genomen. De ornamenten zijn in de afgelopen eeuw behoorlijk dicht gesausd. "Dat willen we nog aanpakken maar dat komt nog wel; we zijn toch nog lang niet klaar met de verbouwing", aldus de bewoners.

Gevaarlijk verzakt

Net even buiten de historische binnenstad zijn de woningen iets minder oud dan in het schilderachtige centrum. Wanneer hun woning precies is gebouwd weten Chris en Sigrid niet, maar ze schatten in dat het rond 1880 moet zijn geweest,

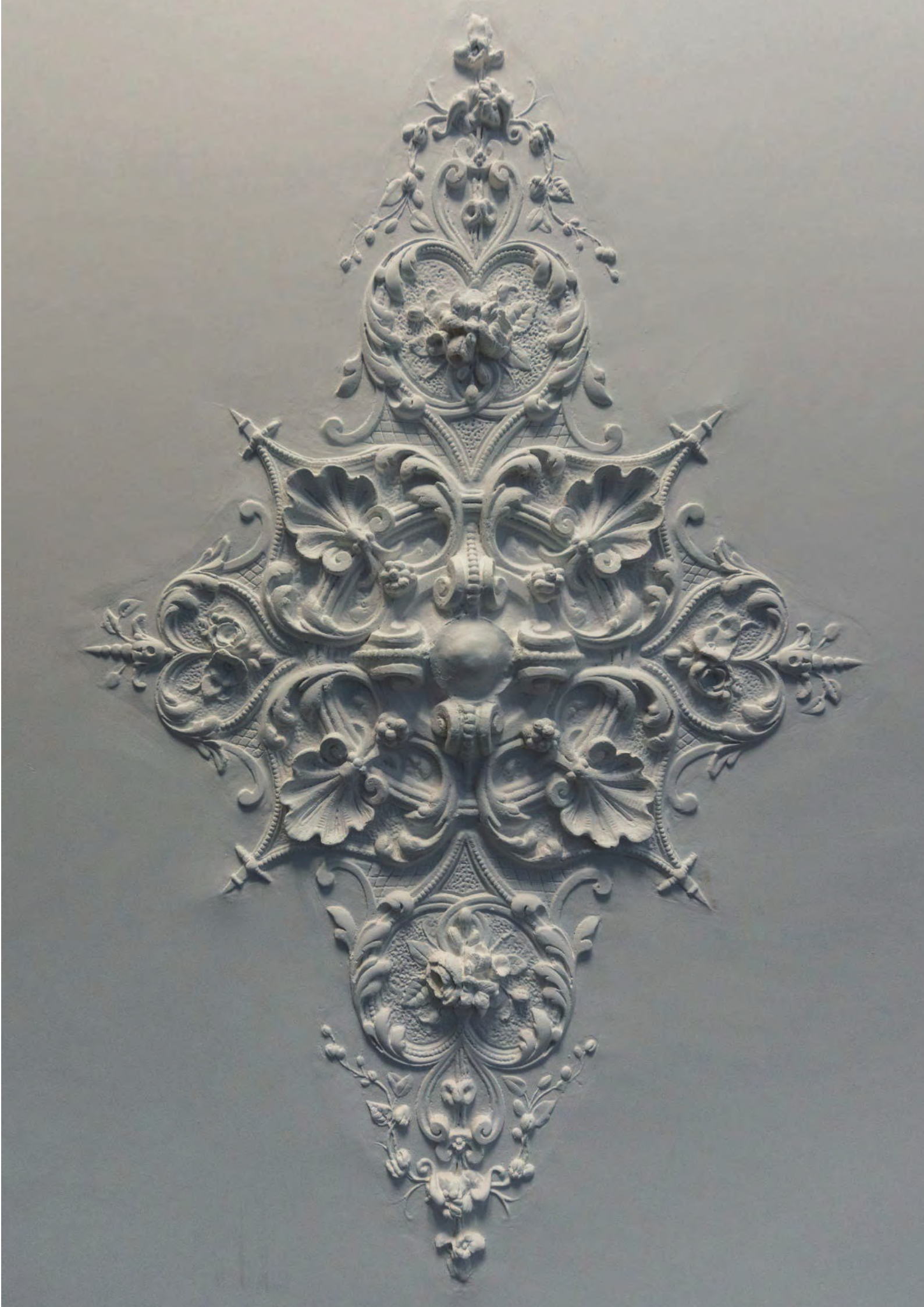

zo'n twintig jaar nadat de eerste woning in de straat werd gebouwd. "We kochten het huis in 2005", zegt Chris. "Er zaten toen diverse stucplafonds in maar de ornamenten waren helemaal dicht geverfd. Dat was niet mooi maar je sloopt zoiets natuurlijk niet, dus gingen we op zoek naar iemand die het voor ons kon herstellen."
Na een tip werd Schuller Restauratie Stukadoors benaderd. Het stukadoorsbedrijf uit Wateringen pakte in eerste instantie alleen het plafond van de voorkamer op de begane grond aan. Niet alleen waren daar de details van verdwenen achter vele lagen verf, het was ook nog eens gevaarlijk verzakt. "We hebben de ornamenten, de hoekstukken en de lijsten verwijderd en alles schoongemaakt in de werkplaats", vertelt Hans Schuller over de aanpak. "Daar hebben we er vervolgens mallen van gemaakt om nieuwe stukken te kunnen gieten. De lijsten hebben we nieuw getrokken." Het riet van het verzakte plafonds is volledig verwijderd en vervangen door gipsplaten waar alle onderdelen op zijn aangebracht.

Gigantisch middenornament

Ruim tien jaar na de eerste ingreep keerden de Schullers terug voor het plafond op de eerste verdieping. Een veilig moment, de werkzaamheden aan de spoortunnel waren klaar dus gevaar van schades aan het stucwerk door trillingen was er niet meer. Hoogtepunt van deze restauratie was het middenornament in de woonkamer. Door verzakkingen in het plafond was het pronkstuk gaan golven. Daarnaast was er door een heleboel lagen verf en nicotine weinig meer te zien van de verbijsterende rijkdom aan details van het ornament. De restauratiestukadoors zaagden het volledige ornament uit het plafond. "Van punt tot punt is het ruim 2,5 meter lang en zo'n 1,5 meter breed en het bleek uit twaalf verschillende onderdelen te bestaan", zegt Schuller. Door het gigantische ornament voorzichtig te bewegen, konden de stukadoors aan het craquelé zien waar de naden zaten en onderdeel voor onderdeel voorzicht losmaken. Ook deze werden weer in de werkplaats schoon-

> Er zitten details in die we nooit eerder hebben gezien

Met een lengte van 2,5 meter en een breedte van 1,5 meter is dit middenornament het pronkstuk van de woning. Maar het had wel een serieuze restauratie nodig want door de vele verflagen waren de meeste details niet meer te zien.

Door de ingenieuze opbouw van het hoekstuk is aan de decoratie niet te zien dat de muren niet haaks staan.

gemaakt en afgemald voor nieuwe gietstukken. En net als op de begane grond werd het slechte rieten plafond vervangen door gipsplaten.

Kleine extra's

De hoekornamenten en de lijsten zijn eveneens hersteld, en ook dat leverde verrassingen op. De perklijsten hebben een bijzonder profiel, sommige onderdelen krullen om. Het geeft een bijzonder schaduweffect maar het maakte het wel ingewikkeld om de lijsten in het werk te trekken. Doordat de details van de hoekornamenten weer duidelijk zichtbaar zijn, is te zien dat deze ornamenten niet volledig symmetrisch zijn. "Deze hoekstukken bestaan uit drie delen, een middengedeelte en twee vleugels", zegt Schuller. "Dat was heel slim bedacht. Bij dit soort huizen staan de wanden vaak niet haaks. Nu konden ze zo'n ornament zo plaatsen dat de afstand tot de wand toch overal gelijk was en ze ook goed uitkwamen met de lijsten." Zouden die niet mooi parallel aan de wand lopen, dan zou dat zeker opvallen. Dat de vleugels niet exact in dezelfde hoek tot het middengedeelte staan, zie je echter pas als je goed kijkt. En ook eigenlijk alleen maar doordat heel fijne details nu pas weer zichtbaar zijn.
Of het om plafonddecoraties uit de Silberling-collectie gaat, durft Schuller niet met zekerheid te zeggen. "We hebben ze niet kunnen terugvinden in de catalogussen die wij bezitten, maar we hebben wel een aantal van de stukken gevonden in een Silberling-catalogus van de firma Vissers die gevestigd was op de Prinsengracht in Den Haag." Dat maakt het volgens hem zeer waarschijnlijk dat de andere stukken óók uit de collectie van Silberling & Zn komen. De bewoners zijn in ieder geval heel blij met de gerevitaliseerde plafonds. "Er zitten details in die we nooit eerder hebben gezien!" Dat kan kloppen; de Schullers hebben ook een paar dingetjes aan het reusachtige middenornament toegevoegd, symbooltjes die betrekking hebben op de hobby's van de bewoners. Het maakt de toch al niet bepaald doorsnee stucdecoratie absoluut uniek.